

ה' של ספינה אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אהב ציון

עקיבא היה גדול מראב"ע בתורה. כדמוכ בברכות (כז:): נוקמיה לרבי עקיבא. וגם קי"ל (עירובין מו:): הלכה כר"ע מחבירו. ואפשר עוד שהמעשה הזה היה לאחר שמינו את ראב"ע לנשיא, והיתה לו מעלה של נשיאות, וכיו"ב כתבו התוס' כתובות (קה). שזה שהקדימו (ביבמות טז). את ראב"ע לר"ע, מפני שהיה מיוחס, שהיה עשירי לעזרא, וגם בשביל נשיאותו. ע"ש. ודו"ק."

"למה לי למימר שלקחו באלף זוז"

מתי עשיר חייב להוציא יותר מחומש

כתב מרן רבנו זי"ע במאור ישראל: "ע"י בהרא"ש בבא קמא (פ"א ס"ס ז) שכתב, ומדפרי"ך אילו מתרמי ליה תלתא מצותא יהיב ליה לכולי ממוניה, שמע מינה שאין אדם מחויב לבזבז הון רב בשביל מצווה אחת, ואפילו היא מצווה עוברת, כגון אתרוג ולולב, ובגמרא (סוכה מא:): חשיב גוזמא על ר"ג שהיה נשיא ישראל שלקח אתרוג באלף זוז, וגם תיקנו חכמים המבזבז אל יבזבז יותר מחומש. ע"כ. וכ"ה בתוס' שם. ובח"י הרשב"א שם כתב בשם הראב"ד, דהיינו טעמא שנתנו קצבה למצווה עוברת, כדי שלא יבא לידי עוני ויפיל עצמו על הצבור, וכמ"ש עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, וכן אמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, מפני שהעוני כמיתה. וכ"כ הר"ן לעיל בפרקין (לפני משנת ערבה גזולה ויבשה פסולה). וסיים הר"ן, ומיהו כל חד וחד מיחייב ליתן כפום ממוניה כדי לקיים מצוות עשה כר"ג שלקח אתרוג באלף זוז. ע"כ. ולכאורה היה נראה מלשון הר"ן שאף יותר מחומש, אם הוא עשיר גדול חייב לשלם עבור מצווה עוברת, כר"ג שהיה נשיא, ואין חשש שיבוא לידי עוני, דקי"ל גדלהו משל אחיו. אך לפי זה קצת קשה דמאי קאמר הש"ס למה לי למימר שלקחו באלף זוז להודיעך כמה מצוות חביבות עליהן, כאילו חבת מצוות בעלמא ולא חובא מדינא, ותיפוק ליה שמחוייב לתת כפי ממונו, ואם כן הווה לי למימר דקא משמע לן שאף ביותר מחומש מנכסיו חייב לקנות. וגם לשון התוס' והרא"ש דר"ג רבותא עביד בהכי, מוכח שאינו חייב, וכ"כ מרן הב"י בס' תרנו בשם הסמ"ג. ע"ש. וצ"ל שגם הר"ן לא נתכוון אלא על יותר ממעשר ממונו עד שיעור חומש. וצ"ע.

"וראיתי להגר"פ בגניז חיים (מע' ה אות לח) שכתב בשם הב"ח, דלא קשיא על ר"ג שלקח אתרוג ביותר מחומש נכסיו, דכיוון

לפ.

"משה שפיר קאמרת"

מא:

"ונתנו לרבי אלעזר בן עזריה"

האם משום 'וקידשתו' יש להקדים כהן למצווה

בקובץ המאסף שיצא לאור בירושלים על ידי הגרב"צ קואינקה זצ"ל (שנה ו חוברת י סי' צ"ד), כתב רבנו יוסף חיים בעל ה'בן איש חי' זיע"א, שיש לדון האם על פי דין "וקידשתו" יש לתת לכהן לברך ראשון באתרוג של קהל. והביא שם ראיה מפורשת מהגמ' כאן, דהרי ידוע שרבי אלעזר בן עזריה היה כהן (שהיה דור עשירי לעזרא הסופר (מנחות נג). שהיה כהן), ומכך שלא חשש רבן גמליאל לתת את האתרוג לרבי יהושע לפני רבי אלעזר בן עזריה, מוכח שאין לכהן קדימות מדין "וקידשתו".

אולם כתב שם שאין להביא משם ראיה. ראשית, מאחר שיש לחלק ולומר שמפני שהיה רבי יהושע זקן וחכים טפי מראב"ע וגם היה אב בית דין, לכן הקדים רבן גמליאל לתת לו לברך על האתרוג. עוד יש לחלק ולומר שבלשון הברייתא לא מוכח שבאו רבי יהושע וראב"ע ביחד לפני רבן גמליאל ורבן גמליאל העדיף להקדים ולתת את האתרוג לרבי יהושע לפני ראב"ע, ויתכן שהמעשה היה שרבן גמליאל ישב בחדרו בספינה ונכנס רבי יהושע ונתן לו האתרוג, ויצא רבי יהושע ונכנס ראב"ע, ואם כן אין להוכיח מכאן שכאשר עומדים הכהן והישראל ביחד כדי ליטול ד' מינים, יש להקדים כהן מדין "וקידשתו". עכת"ד.

ומרן רבנו זי"ע במאור ישראל כתב: "נראה שהטעם שהקדים רבי יהושע לראב"ע, לפי שר' יהושע היה מופלג בחכמה ובמניין. והקדים את ראב"ע לר"ע, לפי שראב"ע כהן היה, כמ"ש ביבמות (פו:), וקי"ל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון וכו' (גיטין נט:)) ולכן הקדימו לרבי עקיבא. אף שנראה שרבי

כל ת"ח יש בו ניצוץ ממשה רבנו

כתב רבנו חיים בן עטר, אור החיים הקדוש זיע"א (שמות כז, כ): "ואולי שירמוז באומרו תצווה על דרך אומרם ז"ל (תיקוני זוהר תיקון טט) כי כל תלמיד חכם יש לו ניצוץ מנשמת משה, ולזה רבותינו ז"ל היו קוראים זה לזה משה (שבת קא:), כי הוא זה המדבר בבחינת נפש הלומדת תורה, והוא אומרו ואתה תצווה, על דרך אומרם (תהלים צא, יא) 'כי מלאכיו יצווה לך', שהוא לשון צוותא, ליווי לאיש ישראל הנכבדים, וכבר ידעת כי אין חשיבות אלא באמצעות עסק התורה".

ובאור שמח (סופ"ה מהל' תשובה) כתב דביטוי זה מסייע למקובלים שאמרו כי בכל דור ודור נותן הקדוש ברוך הוא ניצוץ מנשמת צדיק קדום, ולפעמים גם במי אשר קרבת ה' יחפוץ נותן מנוח לנשמת צדיק קדום להתקשר בנפשו ומסייעו לעשות הטוב, וזה נקרא אצל המקובלים סוד העיבור, והעמיקו בזה הרבה.

וכתב רבנו האר"י הקדוש (בספר הכוונות דפוס קארעץ דף מ"ט ע"א): "כללות כל הנשמות ההם ששים ריבוא, והתורה היא שורש הנשמות בישראל, ולכן יש כנגדם ששים ריבוא פירושים, אשר כפי כל פירוש מן הששים ריבוא, משם נתהווה שורש נשמה אחת מישראל, ולעתיד לבוא כל אחד ואחד יקרא את התורה כפי הפירוש המגיע לשורשו אשר על ידו נברא, וכן הוא בגן עדן, ויש נשמה שכוללת כמה פירושים, ונשמת משה רבנו ע"ה הייתה כוללת כל הששים ריבוא, ולכן ידע כל הששים ריבוא פירושים וכו', וששים ריבוא פירושים אלו הם כפי הפשט וכנגדם באגדה וכנגדם בקבלה".

לאסוקי שמעתתא

המחמיר שלא לעשן ביו"ט – האם מותר לו להושיט סיגריה לחברו?

מקבלת אישה מיד בנה ומיד בעלה ומחזירתו למים (מב.)

כתב מרן רבנו ז"ע בחזון עובדיה הלכות יום טוב (עמ' מה): "יש לדון במי שמחמיר על עצמו שלא לעשן ביו"ט, כדברי הרבנים האוסרים, אם מותר להושיט סיגריה לחברו שנוהג היתר לעשן ביו"ט. הגאון השער המלך (פ"ז מהל' אישות הל' יב) כתב לאסור, משום לפני עיוור לא תיתן מכשול. ע"ש.

"והגאון הכתב סופר (חאו"ח סי' סו) תמה, שנראה שהשער המלך סותר את עצמו בזה, כי בשער המלך (פ"ג מהל' לולב הלכה כה) כתב, שהגאון המובהק מהר"ר יעקב בן נעים נסתפק במי שמחמיר ביו"ט שלא לעשן, אם יכול לתת המקטרת למי שנוהג לעשן, והוכיח מסוכה (מב.), מקבלת אישה (הלולב) מיד בעלה ומיד בנה וכו', ופריך הש"ס פשיטא, סלקא דעתך אמינא הואיל ואשה לאו בת חיובא אימא לא תקבל, קמ"ל. ופרש"י אימא לא, דלגבה איכא איסור טלטול, קמ"ל שכיון שראוי לנטילת אנשים תורת כלי עליו ומותר בטלטול. והכא נמי דכוותה דאע"ג דלדידיה לא חזי, כל דחזי לאחריני שפיר דמי. והשעה"מ דחה, שמן המשנה אין ראייה אלא לרש"י וכו'. ומ"מ העלה שהמחמיר שלא לעשן ביו"ט מותר לו לתת מקטרת העישון למי שנוהג היתר בדבר, כדעת הרבנים המתירים, ואין בזה משום לפני עיוור, ולא משום מוקצה. ע"ש.

"ובאמת שגם הרוצה להחמיר בנידון דנן מסתמא אינו נוהג כן אלא לחומרא בעלמא מאחר שפשט היתרו כדעת רוב האחרונים המתירים, ואם כן בוודאי שאין בזה משום לתת לפני עיוור לא תיתן מכשול. ומותר לטלטל המקטרת. וכן העלה המחזיק ברכה (סי' תקיא סוף סק"ב) הג"ל."

דהיינו טעמא דהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש כדי שלא יבא לידי עוני ויפול על הצבור, לגבי ר"ג שהיה נשיא ישראל אין לחוש להכי, דבלאו הכי מוטל על הצבור להעשירו, כדאמרינן גדלהו משל אחיו.

ע"ש. הנה דפשיטא ליה דר"ג יותר מחומש נכסיו שלם עבור האתרוג, ואף דלכאורה כן משמע גם מדברי הר"ן הג"ל, אינו נראה לענ"ד. שוב ראיתי שהב"ח נסתייע כן מדברי הר"ן. וצ"ע. ועיין דברי מלכיאל ח"א (סי' קב אות ב). ושבילי דוד יו"ד (דקי"ד ע"ב). ובפרט לפמ"ש הערוך לנר, דמ"ש בלשון רבים "שמצוות חביבות עליהם", שאלמלא הוסיפו ר"ע וראב"ע דמים יקרים על המקח לא היה צריך לשלם אלף זוז. ע"ש. אלמא שגם הם שילמו עד קרוב לאלף זוז, ולא שייך בהו טעמא דר"ג דנשיא הווה. שו"ר בס' בית השואבה (דצ"ו ע"ב) שהוכיח מדברי הר"ן שיש חיוב לעשיר גדול לתת אפילו יותר מחומש עבור מצווה עוברת כאתרוג, ושלא כדברי התוס' והרא"ש והסמ"ג. וע"ש. וע"ע להמשנ"ב בביאור הלכה (סי' תרנו) בד"ה יותר מחומש, ובד"ה אפילו מצווה עוברת. ודו"ק. ועיין בס' האמונה והבטחון לרמב"ן (שאוועל, עמוד שנו"ו). ובהערת המו"ל שם."

מה:

"משום רשב"י יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין"

מדוע באמת לא פטר את העולם?

כתב רבנו הרי"ח הטוב בבן יהוידע: "הנה בדרושים פרשתי בס"ד המאמר הזה על פי מאמר רבותינו ז"ל בסנהדרין בעניין חשבון עונש הגוף והנפש, דמשלו משל לחגר וסומא, דעולה מדבריהם על פי המשל ההוא דבכל המעשים הנעשים בעולם הזה מהנפש והגוף יש לכל אחד דין זה אינו יכול לבדו לעשות וזה אינו יכול, וידוע פלוגתא דרשב"י ורבנן בגמרא דשבת (צב): דרבנן סברי בשנים שעשו דבר אחד וזה אינו יכול לבדו וזה אינו יכול לבדו שניהם חייבין ורשב"י סבירא ליה שניהם פטורין כיון דזה אינו יכול וזה אינו יכול כל חד חשיב מסייע ואין בו ממש עיין שם. ולפי זה לסברת רשב"י גוף ונפש יהיו פטורים מן העונש של העונות כיון דחשיבי על פי המשל הנזכר זה אינו יכול וזה אינו יכול נמצא כל חד הוא מסייע דווקא ופטור, ולכן אמר רשב"י יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין על פי סברתי דזה אינו יכול וזה אינו יכול שניהם

של יותם בן עוזיהו עמנו אפשר שיעשה הקב"ה חסד זה לדון העולם על פי סברתי גם לדורות הבאים מיום שנברא העולם ועד העולם". ומוסיף בבן יהוידע וכתב: "מיהו לא בקש והתפלל על דבר זה שיעשה הקב"ה חסד זה לדון את בני דורו על פי סברתו, מפני דנפיק להו פסידא מצד אחר דהן אמת שיהיו ניצולים מן העונש על פי סברתו דחשיבי גוף ונפש כל חד מסייע, הנה לפי זה יפסידו שכר מצוות דאז גם לגבי המצוות יהיה להם דין מסייע שאין בו ממש ואין להם שכר מצווה שלמה ממש אלא שכר מסייע, לכך לא בקש על זאת שידין הקב"ה את העולם בדיני שמים על פי סברתו אלא ידון דיני שמים על פי סברת חכמים שסוברין בדיני אדם זה אינו יכול וזה אינו יכול כל חד חשיב עביד מעשה גמורה ושלמה, כדי שבזה ירוויחו בשכר מצוות ולא יפסידו".

פטורים.

"אך דבר זה קשה להיות משתי סיבות, חדא דאין למידין דיני שמים מדיני אדם ואני לא אמרתי כן אלא בדיני אדם, ועוד גם בדיני אדם איכא רבים דפליגי עלי ויחיד ורבים הלכה כרבים, לכן אפשר שיגן זכותי דווקא על בני דורי שיעשה הקב"ה חסד זה עמהם לדון אותם על פי סברתי בדיני שמים גם כן, ואף על פי דרבים פליגי עלי כל זה אפשר להיות על ידי זכותי ותפילתי ובקשתי על בני דורי דווקא, אך אם יצטרף רבי אלעזר בני עמי, בזכותו ותפלתו ובקשתו אפשר שיעשה הקב"ה חסד זה לבני אדם מיום שנברא העולם ועד עכשיו, דלא יבצר מהיות בני אדם מדורות הראשונים שעדיין לא פרעו מהם כל העונש שחייבים בו, דעתה בזכות שנינו יפטרנו אותם לדון אותם על פי סברה שלי, ואם יצטרף זכות ותפלה ובקשה